

**КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ
ЗЛОЧИННОСТІ – НЕОБХІДНА УМОВА ТА ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ
КОРИСЛИВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ (НА ПРИКЛАДІ АР КРИМ)**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пізнання сутності будь-якого явища, у тому числі й соціального, закономірностей його виникнення і розвитку дає нам можливість прогнозувати його ймовірні зміни і, відповідно, впливати на нього. Успішність і ефективність відповідного впливу залежить від надійності прогнозу, який, у свою чергу, залежить від глибини пізнання досліджуваного явища. Не є в цьому сенсі винятком і злочинність, успішна протидія якій неможлива без кримінологічного дослідження її стану та прогнозу імовірних змін.

Кримінологічне прогнозування застосовується на попередній стадії розробки плану і сприяє виробленню концепції розвитку та стратегії діяльності органів кримінальної юстиції на плановий період [1]. Кримінологічний прогноз є вихідною базою для планування і практичної реалізації заходів щодо протидії злочинності (її окремих видів) та запобігання окремим злочинам, тобто результати кримінологічного прогнозування лежать в основі всієї системи організації протидії злочинності: прийняття відповідних законодавчих рішень, проведення кримінологічних експертиз законопроектів та інших нормативно-правових актів, розробки спеціальних програм та конкретних заходів, матеріально-технічного забезпечення правоохоронної діяльності, кримінологічного інформування населення тощо.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження статистичних даних, отриманих в УОІ ГУМВС України в АР Крим за період 2004-2009 роки, а також визначення майбутнього стану корисливої злочинності та ймовірності вчинення цих злочинів на території АР Крим у 2010 році. З метою досягнення результату використовувались статистичні дані про демографічну ситуацію в АР Крим, результати узагальнення, обробки та аналізу даних, отриманих в процесі опитування експертів – 127 працівників відповідних служб ГУМВС України в АР Крим (підрозділи слідства, дізнання та карного розшуку), а також 20 науковців Кримського юридичного інституту ОДУВС.

Аналіз наукових досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Загальним проблемам кримінологічного дослідження та прогнозування злочинності присвячені праці таких вчених, як Ю.М. Антонян, Л.М. Давиденко, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.Г. Кулик, В.В. Василевич та ін. Однак, незважаючи на певну теоретичну розробку проблеми, у вітчизняному науковому обігу практично відсутні дані результатів дослідження та прогнозування злочинності на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Що стосується безпосередньо корисливої злочинності, то в загальній структурі злочинності корислива злочинність у АР Крим, як і в країні і цілому та інших країнах світу, традиційно займає одне з провідних місць [2], її доля складає приблизно від 35 до 60% від загальної кількості зареєстрованих злочинів.

Аналіз відомчих статистичних даних показав, що корисливі злочини, що вчиняються в АР Крим протягом 2004–2009 років, незважаючи на досить різну та мінливу динаміку, мають загальну тенденцію до зростання, яка продовжиться у 2010 році. Крім того, зі збільшенням абсолютної кількості цих злочинів, можна спостерігати збільшення їх питомої ваги у структурі всієї злочинності по лінії карного розшуку.

Першість у структурі корисливої злочинності (по лінії карного розшуку) в АР Крим протягом аналізованого періоду займає такий вид злочину, як крадіжка. Середньорічна питома вага злочину, передбаченого ст. 185 КК України у структурі злочинності по лінії карного розшуку, складає 40% у 2009 році, стосовно 2008 року збільшилась на 14%. У 2010 році прогнозується подальше збільшення цього показника приблизно на 50%. Щодо абсолютних показників, то, якщо у 2009 році кількість зареєстрованих в АР Крим крадіжок збільшилась щодо 2008 року майже на 50%, то у 2010 році прогнозується збільшення абсолютної кількості крадіжок лише на декілька відсотків

Шахрайство займає друге місце у структурі корисливої злочинності (по лінії карного розшуку) в АР Крим протягом аналізованого періоду. Середньорічна питома вага злочину, який був кваліфікований за ст. 190 КК України у структурі злочинності по лінії карного розшуку, складає 4,3%, тобто збільшилась у 2009 році щодо 2008 року на 1%. У 2010 році прогнозується подальше збільшення цього показника, що можна пояснити появою та розвитком нових високоінтелектуальних способів посягання на майно. За абсолютними показниками шахрайство має тенденцію до зростання. У 2010 році прогнозується збільшення абсолютної кількості випадків шахрайства щодо 2009 року приблизно на 10%.

Незаконне заволодіння транспортними засобами має найменшу питому вагу у структурі корисливої злочинності (по лінії карного розшуку) в АР Крим протягом аналізованого періоду. Середньорічна питома вага незаконного заволодіння транспортними засобами у структурі злочинності по лінії карного розшуку, яка складає 1%, у 2009 році практично не змінилася.

Протягом усього періоду з 2004 року по 2009 рік абсолютна кількість випадків незаконного заволодіння транспортними засобами стабільно зменшується з середньорічним темпом – 9–10%. У 2010 році прогнозується збереження зазначеної тенденції.

Зважаючи на певні вади статистики (постійна зміна форми та змісту статистичної звітності) та неповноту реєстрації відповідної інформації (через природну та штучну латентність), було розглянуто імовірні тенденції змін у рівні, структурі

та динаміці корисливої злочинності в АР Крим у 2010 році з урахуванням даних, отриманих в результаті експертних оцінок.

Аналіз експертних оцінок дав такі результати щодо прогнозованих змін стану корисливої злочинності в АР Крим у 2010 році. Прогнозується збільшення кількості таких корисливих злочинів, як крадіжка з торгових об'єктів на 8%; крадіжка приватного майна на 25%; крадіжка з квартир на 15%; крадіжка транспортних засобів на 5%; угон транспортних засобів на 5%; шахрайство на 7,5%.

Таким чином, результати експертних оцінок в цілому збігаються з результатами, отриманими шляхом екстраполяції. Однак, менш оптимістичними виявилися дані щодо динаміки такого виду злочинів, як незаконне заволодіння транспортними засобами.

Узагальнюючи отримані в ході дослідження дані, можна констатувати такі прогнозовані зміни щодо динаміки корисливої злочинності в АР Крим у 2010 р.

1. Кількість крадіжок (усіх видів) в цілому збільшиться на 25–30%. Зокрема, збільшиться кількість крадіжок: з торгових об'єктів на 8%; приватного майна на 25%; з квартир на 15%; транспортних засобів на 5%.

2. Збільшиться кількість випадків угону транспортних засобів на 5%.

3. Збільшиться кількість шахрайств на 7–8%.

Дослідження також показало, що у 2010 році збільшиться кількість корисливих злочинів, що вчиняються: неповнолітніми – на 10%; особами у віці 18–29 років – на 14%; особами, які раніше скоїли злочини, – на 7%; особами, які не працюють та не навчаються, – на 20%; мешканцями інших регіонів, – на 5%; Крім того, у 2010 році очікується збільшення корисливих злочинів, що вчиняються групою осіб, – на 7,5%, а також у стані алкогольного сп'яніння – на 10%.

Також очікується збільшення кількості корисливих злочинів, що вчиняються в громадських місцях, – на 10%.

Необхідно зазначити, що як при проведенні кримінологічного дослідження та розробці прогнозу стану злочинності в окремому регіоні, так і плануванні та подальшій практичній діяльності органів кримінальної юстиції щодо протидії злочинності необхідно враховувати специфіку та особливості, властиві цьому регіону. Стосовно АР Крим необхідно враховувати, що, окрім факторів детермінації злочинності загальних для всієї країни: політична нестабільність, відсутність політичної волі керівництва у вирішенні багатьох питань, економічна криза, падіння рівня доходів населення, падіння культурного рівня та духовності тощо, аналізований регіон має певну низку особливостей, обумовлених його геополітичним розташуванням, багатонаціональним та полікультурним складом населення та специфічним політичним статусом.

Саме факторний аналіз дозволяє оцінити ступінь впливу комплексу політичних, соціальних, економічних, організаційно-правових, психологічних факторів [3, с. 3-40] на корисливу злочинність в АР Крим і оцінити їх криміногенний потенціал, врахувати зміни в політичних, економічних, соціальних і морально-

ідеологічних умовах життєдіяльності суспільства при розробці заходів протидії та визначення загальної концепції розвитку діяльності органів кримінальної юстиції у досліджуваному регіоні.

Дослідження факторів детермінації корисливої злочинності в АР Крим протягом аналізованого періоду та дослідження їх імовірного впливу у 2010 році дозволило виявити та проаналізувати основні з них (зазначені фактори ранжовані в залежності від ступеня їх впливу на корисливу злочинність за результатами експертних оцінок (таблиця 1).

Таблиця 1

№	Фактори детермінації корисливої злочинності	Значущість у балах за 10-бальною шкалою
1.	загальна економічна нестабільність у державі, пов'язана з фінансово-економічною кризою	10
2.	низький рівень культурного розвитку населення у регіоні	10
3.	поширення алкоголізму та наркоманії серед населення	10
4.	недостатність матеріально-ресурсного забезпечення ОВС, некомплект кадрів, відсутність необхідного рівня підготовки кадрів	10
5.	відсутність обладнання торгових об'єктів охороною сигналізацією та сторожовою охороною	9
6.	віктимна поведінка потерпілих	8
7.	зміни у законодавстві України, згідно з якими суттєво знижена мінімальна вартість викраденого майна, з якого настає кримінальна відповідальність	6
8.	недоліки у діяльності підрозділів ОВС щодо профілактики корисливих злочинів	5
9.	недоліки у діяльності підрозділів ОВС щодо віктимологічної профілактики корисливих злочинів	3
10.	недоліки в діяльності ОВС по контролю за особами, які раніше притягувались до відповідальності за вчинення корисливих злочинів	3
11.	недоліки в практиці реєстрації ОВС корисливих злочинів, реагуванні на заяви громадян про посягання на їхню власність тощо.	1

У свою чергу, проведений аналіз основних факторів детермінації корисливих злочинів дозволив встановити та проаналізувати основні з найбільш ефективних заходів протидії корисливій злочинності в АР Крим (зазначені заходи знаходяться в залежності від ступеня їх впливу на корисливу злочинність за результатами експертних оцінок (таблиця 2).

Таблиця 2

№	Заходи протидії корисливій злочинності	Значущість у балах за 10-бальною шкалою
1.	повна й оперативна реєстрація заяв про вчинення корисливих злочинів при своєчасному й об'єктивному їх розгляді, своєчасне й об'єктивне розслідування відповідної категорії кримінальних справ	9
2.	активізація зусиль по охороні громадського порядку	8
3.	покращення матеріально-ресурсного забезпечення ОВС	8
4.	проведення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів, прийнятих органами влади АР Крим, з метою виключення їх можливого криміногенного впливу; проведення кримінологічних досліджень проблем протидії корисливій злочинності	7
5.	залучення широких мас населення до профілактики корисливих злочинів	7
6.	оперативне виявлення осіб, схильних до вчинення корисливих злочинів, осіб, які планують і готують їх; виявлення причин і умов вчинення даних злочинів	7
7.	віктимологічна профілактика корисливої злочинності	6
8.	забезпечення належної охорони всіх форм власності	6
9.	взаємодія з іншими правоохоронними органами, державними службами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями з метою мінімізації рівня корисливої злочинності; внесення у відповідні державні органи, громадські об'єднання, посадовим особам подань про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню даних злочинів	4
10.	підвищення рівня життя населення, організації та забезпечення дозвілля, культурних потреб (особливо молоді) тощо	4
11.	активізація профілактичної діяльності (роз'яснювальної роботи, притягнення до адміністративної відповідальності тощо) у специфічних криміногенних групах населення	4
12.	контроль за особами, які раніше вчиняли корисливі злочини; забезпечення ресоціалізації (соціальної адаптації) осіб, що відбули покарання за вчинення корисливих злочинів	4

13.	постійний аналіз криміногенної обстановки, причин і умов корисливої злочинності з метою одержання, накопичення й систематизації необхідної інформації (у тому числі про осіб, що вчиняють корисливі злочини), а також оцінки ефективності профілактичних заходів	3
14.	планування профілактичних заходів з урахуванням кримінологічної обстановки (рівня, структури, динаміки, латентності, географії, топографії й інших кількісно-якісних характеристик корисливої злочинності) і особливостей конкретного регіону (структури й кількості населення, географічного положення, статусу регіону тощо)	3
15.	виключення можливості вільного доступу населення в будь-який час до алкоголю; боротьба з наркоманією; забезпечення реальної соціальної та медичної допомоги нарко-алко-залежній частині населення	2

Таким чином, кримінологічне дослідження корисливої злочинності на регіональному рівні (проведене з урахуванням специфіки та особливостей регіону), зокрема з'ясування показників, що характеризують розвиток та зміни в злочинності у ретроспективі, виявлення на основі цього тенденцій і закономірностей, встановлення можливостей їх змін у бажаному напрямі та з'ясування основних факторів її детермінації, зробило можливим встановлення імовірних змін у рівні, структурі та динаміці корисливої злочинності в регіоні в майбутньому та виявлення обставин, які сприяють таким змінам. Урахування отриманих даних, на наш погляд, є необхідною умовою розроблення загальної концепції протидії злочинності в АР Крим, складовою частиною якої є вибір оптимального шляху розвитку та вдосконалення діяльності суб'єктів протидії злочинності, зокрема органів кримінальної юстиції.

Література

1. Преступность в федеральных округах России: монография / под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, д-ра юрид. наук, проф. Ю.М. Антояна. – М.: ВНИИ МВД России, 2002. – 122 с.
2. Кулик А.Г. Общая тенденция преступности в Украине в 1972-1993 гг. и ее прогноз на ближайшие годы / А.Г. Кулик, В.И. Бобырь // Бюллетень законодательства і юридичної практики України. – 1994. – № 2. – С. 5-38.
3. Лунев В.В. Преступность XX века. Мировой криминологический анализ / В.В. Лунев / – М.: Норма, 1997. – 516 с.

Анотація

Кашкаров О.О. Кримінологічне дослідження та прогнозування злочинності – необхідна умова та запорука ефективної діяльності органів кримінальної юстиції щодо протидії корисливій злочинності (на прикладі АР Крим).

– Стаття.

Кримінологічне дослідження та кримінологічний прогноз корисливої злочинності на регіональному рівні, виявлення на основі цього тенденцій і закономірностей, встановлення можливостей їх змін у бажаному напрямі та з'ясування основних факторів її детермінації, зробило можливим встановлення імовірних змін у рівні, структурі та динаміці корисливої злочинності в регіоні в майбутньому та виявлення обставин, які сприяють таким змінам.

Ключові слова: корислива злочинність, детермінація злочинності, протидія корисливій злочинності.

Summary

Kashkarov O.O. Research of criminology and prognostication of criminality are a necessary condition and mortgage of effective activity of organs of criminal justice in relation to counteraction to mercenary criminality (on an example ARC Crimea). – Article.

The criminological research and criminological forecast of mercenary criminality on regional level, revealing on this base the tendencies of laws, the establishment of possibilities of their changes in a desirable direction and finding-out of major factors of its determination, has made possible an establishment of possible changes in level, structure and dynamics of mercenary criminality in region in the future and revealing of circumstances which promote such changes.

Key words: mercenary criminality, crime determination, counteracting criminality

УДК 343.123.1:343.346.1

А.Г. Воєвода

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЧОЇ ПЕРЕВІРКИ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ВОДІННЯ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ МАШИН

У публікації пропонується розглянути питання, пов'язані з особливостями порушення кримінальних справ за ознаками злочину, передбаченого ст. 415 КК України (порушення правил водіння або експлуатації військових машин). Завданням дослідження є визначення та криміналістичне забезпечення виявлення приводів та підстав, достатніх для порушення кримінальних справ про злочини цієї категорії.

Об'єктивна сторона цього злочину залежить від видів військових машин та може виявлятися у порушеннях водіння, використання машин за призначенням, у не проведенні необхідного технічного обслуговування, а також у допуску до водіння (експлуатації) особи, яка не має на це права, випуску у рейс несправних машин [1, с. 187]. Ці особливості окреслюють предмет дослідження у справі та шляхи його дослідження, послідовність та методику проведення слідчих дій.